

УДК 378.2.091(479)

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-1\(220\)-61-64](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-1(220)-61-64)

ШКЛЯЄВА ГАЛИНА ОЛЕКСАНДРІВНА,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,

Обласний коледж «Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія

імені А.С. Макаренка», м. Кременчук, Україна

Halina Shklyieva,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Regional College «Kremenchuk A.S. Makarenko Humanitarian and Technological Academy»,

Kremenchuk, Ukraine

E-mail: gal5016@pu.org.ua

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9187-6301>

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГА В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

А Подана стисла характеристика впливу інформаційного суспільства на становлення особистості, визначено глобальні проблеми та ціннісні орієнтації, що лежать в основі формування інноваційної культури педагога.

Розкривається сутність поняття «інноваційна культура», наводиться перелік навичок і знань, що входять до його складу.

Наголошується, що системі освіти, яка відповідає вимогам і запитам сучасного суспільства, належить провідна роль у формуванні інноваційної культури.

Ключові слова: інноваційна культура педагога; інформаційне суспільство; ціннісні орієнтації; соціально-культурна ідентичність

FORMATION OF AN INNOVATIVE TEACHER CULTURE IN THE CONTEXT OF THE INFORMATION SOCIETY

С The article briefly describes the influence of the information society on the formation of the personality. It identifies global problems and value orientations that underlie the formation of the innovative culture of teacher. The essence of the concept of an innovative culture is revealed, and a list of skills and knowledge that constitute its composition is given. It is emphasized that the education system, which meets the requirements and needs of modern society, plays a leading role in the formation of innovative culture.

Considering the innovative culture of a teacher as a system of values, attitudes and behavior that contribute to the introduction of the latest pedagogical practices and technologies into the educational process, the author explores the global information environment that offers individuals a variety of information products and services. It is precisely the possession of the skills necessary for free activity in the information environment that constitutes a necessary factor in the formation of the innovative culture of a modern teacher.

Keywords: innovative culture of the teacher; information society; value orientations; socio-cultural identity

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями.

Трансформації сучасного соціально-економічного розвитку нашої держави вимагають принципових змін у сфері вищої освіти. З упровадженням в економіку країни міжнародних стандартів ISO зросли вимоги до підготовки кадрового потенціалу, що викликало необхідність сертифікації якості надання освітніх послуг.

Глобальні проблеми та ціннісні орієнтації людства, пов'язані з війною, впливають на систему освіти, яка має здатність до розвитку та оновлення. Відкритість новому, інтеграційні зрушення у системі освіти виступають характерною ознакою цивілізаційних змін і перспектив розвитку людства. Інноваційні процеси сучасної освіти помітно активізувалися в інформаційному (постіндустріальному) суспільстві, що безпосередньо впливає на розуміння життя людини як найвищої суспільної цінності, освіти як цінності, світового порядку та майбутнього цивілізації.

Інформаційне суспільство як нова історично-культурна фаза розвитку цивілізації, в якій основними продуктами виробництва є знання та інформація, розкриває ключові аспекти невідповідності індустріальної освітньої парадигми сучасним соціокультурним вимогам, що є серйозною проблемою та потребує уваги в контексті сучасних змін у суспільстві, технологіях і системі освіти.

Проблема формування інноваційної культури педагога є надзвичайно актуальною для сучасної системи освіти, що підтверджується значною кількістю наукових робіт, опублікованих останнім часом. Проте у дослідженнях феномену інноваційної культури педагога залишається багато невизначеного, зокрема з'ясування ролі інформаційного суспільства та освіти в період становлення й формування особистості майбутнього педагога.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Визначаючи характерні риси інноваційної культури особистості, вчені вказують на збільшення ролі інформації та знань

у суспільному житті, що пов'язане із зростанням долі інформаційних комунікацій, продуктів і послуг. Створення глобального інформаційного простору має забезпечити ефективну інформаційну взаємодію людей, доступ до світових інформаційних ресурсів і задоволення потреб в інформаційних продуктах і послугах у сфері освіти.

Дидактичний потенціал інноваційних педагогічних технологій вітчизняні вчені С. Паламар і Л. Нежива пов'язують з інформаційно-комп'ютерною революцією, що дала потужний імпульс і принциповий вектор розвитку сучасної освіти. Інформація стала ключовою ціннісною одиницею сучасної культури, а її виробництво, збереження, трансляція та споживання отримали смислотворювальну значущість [9].

У цьому напрямі І. Дичківська звертає увагу на підготовку майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до інноваційної педагогічної діяльності [2], а Л. Гаращенко, Л. Козак, Д. Кочмар підкреслюють, що творчість є основою інноваційної діяльності майбутнього педагога [3].

Щодо розвитку інноваційної культури та її ролі у становленні особистості заслуговують праці сучасних вітчизняних учених О. Косенко [4], О. Котко [5], О. Петрунько [6]. Спеціалізуючись на дослідженнях педагогічних інновацій, учені вказують на важливість упровадження інноваційних методів навчання, управління інноваційними процесами в освіті, впливу інноваційних технологій на освітній процес.

Досліджуючи інноваційні методи професійного розвитку та вплив інновацій на освітній процес, Т. Гаскі та К. Юн доводять існування концепції «рефлексивної практики», яка є основою інноваційної культури в освіті [8]. Проте досліджувані концепції акцентують увагу на впровадженні інновацій у навчальні процеси, важливість співпраці між викладачами та здобувачами освіти, вплив мотивації на навчання, що стосується інноваційних підходів.

У цьому контексті зазначимо, що педагогічна інноватика спрямована на командну роботу та співпрацю в колективі. З розвитком нових технологій важливо, щоб здобувачі освіти мали навички роботи із сучасними цифровими інструментами, усвідомлювали важливість глобальних проблем, таких як зміна клімату, соціальна справедливість, культурна різноманітність.

Мета статті: дослідити та теоретично обґрунтувати сутнісні характеристики, особливості інноваційної культури педагога та визначити роль інформаційного суспільства у формуванні інноваційної культури.

Викладення основного матеріалу. Погоджуємося з Е. Тоффлер у тому, що високі темпи інформатизації суспільства і розповсюдження інформації вимагають нового рівня адаптації людини [7]. Тому високі темпи інформатизації суспільства, розповсюдження інформації вимагає нового рівня підготовки фахівців вищої освіти. У цьому контексті зазначимо, що ми спостерігаємо злиття в єдиному інформаційному потоці різних видів інформації, типів знань і способів комунікаційної взаємодії. Інтегруючись, вони формують єдиний культурний простір у рамках інформаційного типу культури, для якого характерно сприйняття більших обсягів інформації, значне пришвидшення її оброблення та величезні можливості трансляції, накопичення та збереження цієї інформації.

У сучасній культурі виникає «віртуальна реальність»,

у якій реалізуються психолого-педагогічні механізми співпереживання та причетності до певних подій, що за своєю суттю замінює реальну активність особистості. Досліджуючи інноваційні зміни в освітніх системах, учені вказують на нерелексивність свідомості, зменшення ролі раціонально-оціночних компонентів у пізнавальній діяльності особистості.

Освіта сучасного суспільства суперечить індустріальній освітній парадигмі та вимагає персоналізованого підходу до особистості з урахуванням інтересів, здібностей і стилів навчання кожного здобувача. Індустріальна парадигма не дозволяє адаптувати навчання відповідно до індивідуальних потреб особистості.

Визначені протиріччя вимагають пошуків нових методів, засобів і технологій, які б розвивали критичне мислення та навички вирішення проблем. У цьому аспекті доцільно розглядати інноваційні педагогічні технології, що зорієнтовані на індивідуалізацію навчання та врахування реальних потреб особистості, зокрема вміння аналізувати інформацію, ставити питання та розв'язувати складні проблеми.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій дає можливість транслювати спеціально підібрану інформацію з метою нав'язування вигідного образу реальності, внаслідок чого нівелюються навички раціонального осмислення великої кількості інформації та формується модель викривленого сприйняття об'єктивної реальності. Отже, спостерігається «віртуалізація» навколишнього світу та «віртуалізація» особистості як порушення механізмів соціально-культурної ідентичності, що негативно впливає на формування цілісної особистості.

На погляд дослідниці Д. Алфімової, відсутність культури використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та навичок роботи з інформацією, виникають проблеми залежності спілкування в соціальних мережах, ігрова та Інтернет-залежність, проблеми зі спілкуванням у реальному житті, синдром інформаційної втомлюваності [1, с. 159].

Отже, людина та суспільство мають знайти дієві механізми адаптації та розробити ефективну стратегію виходу з інформаційної кризи, яка відображає розуміння та вміння людини використовувати у своїй професійній і повсякденній діяльності сучасні інформаційні технології.

У цьому контексті ми розглядаємо особистість, яка володіє інноваційною культурою та зможе зорієнтуватись в умовах інформаційного безмежжя, убезпечити себе від негативних наслідків перенасичення інформацією та залежності від сучасних інформаційно-комунікативних технологій у різних її формах.

Досліджуючи питання культурної та освітньої інновації в контексті сучасної освіти, ми дійшли висновку, що перелік навичок і знань, які дозволяють схарактеризувати інноваційну культуру педагога, постійно змінювались разом із розвитком самого суспільства та системи освіти. Використання педагогічних інноваційних технологій ґрунтується на комп'ютерній грамотності, вмінні користуватися Інтернетом, ефективно здійснювати збір, оброблення, аналіз, систематизацію інформації.

Розглядаючи інноваційну культуру педагога як систему цінностей, установок і поведінки, які сприяють впровадженню новітніх педагогічних практик і технологій в освітній процес,

ми досліджуємо глобальне інформаційне середовище, що пропонує особистості різноманітні інформаційні продукти та послуги. Саме володіння навичками вільної діяльності в інформаційному середовищі є необхідним фактором формування інноваційної культури сучасного педагога.

Педагог, який володіє інноваційною культурою, здатен визначати реальну потребу в інформації, може здійснювати її пошук та оцінку, а також ефективно її використовувати; він має бути відкритим до нових ідей і концепцій, готовим адаптувати свій підхід до навчання. Отже, володіти гнучким критичним мисленням.

Сучасний педагог має бути обізнаним у різноманітних технологіях, які можуть покращити навчання (інтерактивні платформи, дистанційне навчання, мультимедійні технології тощо). Формування інноваційної культури педагога передбачає вміння організовувати та створювати умови навчання для всіх. Особливу увагу ми приділяємо створенню універсального освітнього середовища з урахуванням індивідуальних потреб і потенційних особливостей кожної особистості (інклюзивність як принцип рівності, гуманності, співпраці).

Інноваційна культура як інтегрована якість вимагає від педагога постійного саморозвитку, неперервного навчання, проходження курсів підвищення кваліфікації та участі у професійних заходах різних рівнів (наукові конференції, семінари, вебінари, форуми).

Результати дослідження. Динаміка трансформаційних змін сучасної освіти спонукає до пошуку новітніх форм і методів навчання, оновлення змісту освіти. Проте, дослідники намагаються зберегти традиційні, корисні, позитивні здобутки освіти та осучаснити ефективними, прогресивними та передовими методами педагогічного впливу. У цьому аспекті розглядаємо інноваційну культуру як таку, що має прогресивне начало, дає можливість ефективно розвивати кожну особистість, стверджує позитивні зміни та забезпечує становлення «нової» особистості.

Аналіз вивчення наукових джерел із проблеми дослідження дозволив уточнити сутність поняття «інноваційна культура педагога». Під інноваційною культурою педагога ми розуміємо особливу форму прояву педагогічної свідомості, що керує мисленням особистості та виявляється в усвідомленні педагогом мотивації до інноваційної діяльності.

Структуру інноваційної культури педагога складають:

- критичне мислення як уміння аналізувати педагогічну практику, оцінювати ефективність методів навчання та вносити необхідні інноваційні зміни;
- емоційний інтелект характеризується вмінням зрозуміти та підтримати здобувачів освіти, створювати безпечне та сприятливе освітнє середовище.

Грунтуючись на тому, що інноваційна культура педагога не тільки покращує якість освіти, але й сприяє розвитку здобувачів освіти, стимулює їх до активного пізнання та особистісного зростання, компонентами інноваційної культури доцільно визначити наступні знання, вміння та навички:

- наявність знань про можливості сучасних інформаційних технологій і вміння ними користуватись;
- використання отриманої інформації у професійній діяльності;

- уміння визначити інформаційну потребу;
- навички пошуку новітньої інформації в різних джерелах і здатність відрізнити важливу інформацію від другорядної;
- систематизація, структурування, узагальнення зібраної інформації та створення на її основі нової інформації.

Особливістю педагога, який володіє інноваційною культурою, виступає його відкритість новому, перспективність у досягненні цілей, спрямованість на результат. Саме так характеризують інноваційну діяльність в освіті: перспективність, відкритість, орієнтація на результат і майбутнє. Уміння на високому рівні використовувати сучасні інформаційно-комунікативні технології для пошуку, сортування, збереження, оброблення, аналізу та представлення інформації у відповідності з потребами освіти, дотримуючись етично-моральних норм та академічної доброчесності характеризує фахівця зі сформованою інноваційною культурою.

Зазначимо, що система освіти, яка традиційно виступає центральним інститутом забезпечення наступності у розвитку культури зберігає важливу соціальну функцію формування соціокультурного світу особистості. Провідним фактором розвитку системи освіти є застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, упровадження яких суттєво прискорює процес пізнання та накопичення соціально-культурного досвіду. Використовуючи новітні педагогічні технології, можна досягти підвищення якості освіти, надати можливість здобувачу освіти адаптуватись до оточуючого середовища та соціально-культурних змін, що відбуваються у період трансформації суспільного життя.

Отже, необхідною умовою функціонування системи освіти, яка сприятиме формуванню інноваційної культури особистості та відповідатиме потребам сучасного суспільства, є інформатизація освіти. Упровадження інноваційних технологій в освіту є потребою, завданням й об'єктивною необхідністю, а також одним із основних шляхів підвищення якості освіти. Якісна освіта – запорука формування конкурентоздатної національної економіки, конкурентоспроможності вітчизняного продукту на ринку, що є необхідною умовою вирішення значної кількості національних проблем.

Упровадження інноваційних технологій в освіту є важливим фактором створення системи освіти, яка відповідатиме вимогам інформаційного суспільства та сприятиме процесу глобалізації у сфері освіти. Розглядаючи формування інноваційної культури педагога, доцільно зазначити, що нагальною потребою суспільства є створення закладів освіти нового типу, характеристиками яких стають міжнародна освітня програма, глобально-орієнтована система освіти, міжнародний освітній стандарт, міжнародна сертифікація, міжнародна мобільність здобувачів освіти та викладачів.

Сучасна система освіти отримує величезну користь від упровадження інноваційних технологій в освіту, завдяки чому стають доступними ефективні методи та засоби навчання. Здобувачі освіти отримують необхідні навички пошуку, використання та оброблення інформації, засвоюють сучасні комунікаційні технології та опановують уміння їх використовувати. Відповідаючи на виклики сучасних цивілізаційних змін, освіта стає інструментом раціонального використання новітніх інформаційних технологій, сприяє формуванню інноваційної культури та інформаційної етики

особистості, що дозволить ефективно інтегруватись у сучасне життя з його викликами, вимогами та потребами.

За визначених умов особливу роль у системі освіти здобуває блок соціально-гуманітарних дисциплін, які орієнтують здобувачів в інформаційному потоці та здатні озброїти певними методологічними, науково-дидактичними орієнтирами (ціннісно-змістовним контентом у нашому розумінні). Освітні компоненти соціально-гуманітарного блоку розширюють світоглядні орієнтири, сприяють відтворенню цілісних причинно-наслідкових зв'язків соціально-культурних процесів і явищ.

Освітні компоненти соціально-гуманітарного блоку допомагають підростаючому поколінню зорієнтуватись у світі новітніх технологій, у якому одночасно важко і легко знайти необхідну інформацію, відсортувати неадекватні посилання та сторінки з інформацією сумнівної якості, надійності та достовірності.

До переліку освітніх компонент соціально-гуманітарного блоку доцільно ввести спеціалізовані курси (вибіркові дисципліни), спрямовані на розвиток інноваційно-інформаційної культури. Такі курси допоможуть здобувачам освіти краще орієнтуватися в інформаційному просторі, вміти захищати свої інтереси, поважати права інших, адекватно розуміти змістовний складник інформаційної сфери та принципові властивості інформації, зокрема конфіденційність, доступність, повнота, достовірність.

Висновки з даного дослідження. Підсумовуючи результати наукового пошуку, зазначимо, що інноваційна культура педагога у поєднанні з технологічністю та компетентністю створює умови для оволодіння надпредметними вміннями, формування усвідомленої готовності приймати рішення у нестандартних ситуаціях. Домінуючою характеристикою сучасних інноваційних процесів у системі освіти є розвивальна, культуротворча концепція, що зорієнтована на розвиток і саморозвиток особистості, здатної творчо використовувати набуті знання, критично мислити, бути відкритим для змін, готовим до самоосвіти та відповідальності.

Розвивальна, культуротворча концепція як підґрунтя інноваційних змін в освіті базується на усвідомленні цінності людської особистості, суб'єкт-суб'єктній взаємодії учасників освітнього процесу, принципах гуманізації та демократизації системи освіти. Нині ми наголошуємо на унікальності, талановитості кожної особистості, важливості позитивної «Я-концепції» для успішного навчання та саморозвитку.

Перспективи подальших розвідок. Перспективними розвідками щодо формування інноваційної культури педагогами можуть стати дослідження впливу ключових напрямів глобально-орієнтованої освіти на ціннісні орієнтації особистості, а також формування у молоді глобальної свідомості, міжкультурних компетенцій та активного громадянства, що дозволить їм орієнтуватися в складному світі.

Список використаних джерел

1. Алфімов Д.В. Інноваційна освітня система : шляхи відродження. Педагогічні інновації : ідеї, реалії, перспективи : збірник наукових праць. Київ : Логос, 2000. С. 158-160.
2. Дичківська І.М. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності: дис.... доктора пед. наук. 13.00.04. Харків, 2018. 194 с. http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/2018/10/dis_Dychkivska00.pdf
3. Козак Л.В., Гаращенко Л.В., Кочмар Д.А. Творчість як основа інноваційної діяльності майбутнього педагога. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 69. Т. 2. С. 169-173. http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/69/part_2/35.pdf
4. Косенко О.П. Інноваційна культура як фактор формування інноваційно-сприятливого середовища на підприємстві. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки): зб. наук. пр.* 2017. № 46 (1267). С. 43-48. <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/117fa173-57ca-4298-adab-bd50f4216ed8/content>
5. Котко О.К. Інноваційна культура як компонент національної інноваційної системи. *Вісник Академії митної служби України. Серія : Економіка*. 2015. № 2. С. 167-174. file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/vamsue_2015_2_21.pdf
6. Петрунько О.В. Освітні інновації в Україні: проблеми впровадження та можливості оптимізації. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2024. № 1(73). С. 203-213. <https://core.ac.uk/download/pdf/33692079.pdf>
7. Тоффлер Е. Нова парадигма знання, багатства й сили / Перекладач: Наталка Бордукова. Харків : Акта, 2007. 688 с.
8. Guskey, T.R., & Yoon, K. S. (2009). What Works in Professional Development? *Phi Delta Kappan*, 90 (7), 495-500. <https://tguskey.com/wp-content/uploads/Professional-Learning-5-What-Works-in-Professional-Development.pdf>
9. Palamar, Svitlana, Nezhyva, Liudmyla (2020). Didactic Potential of New Generation ICT in Forming Information and Communication Competence of Upper Secondary School Pupils. *Proceedings of the 16th International Conference on ICT in Education, Research and Industrial Applications. Integration, Harmonization and Knowledge Transfer*. N 27 (2). P. 248-261. ISSN 1613-0073. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/32858/1/L_Nezhyva_S_Palamar_Konf.ICT.pdf

Reference

1. Alfimov, D.V. (2010). Innovatsiina osvritnia systema : shliakhy vidrozhennia. Pedahohichni innovatsii : ideii, realii, perspektyvy : zbirnyk naukovykh prats. K. : Lohos, 2010. S. 158-160.
2. Dychkivska, I.M. (2017). Pidhotovka maibutnykh vykhovateliv doshkilnykh zakladiv do innovatsiinoi pedahohichnoi diialnosti: teoriia i metodyka: monohr. Rivne: Vydavets O. Zen, 372 s. http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/2018/10/dis_Dychkivska00.pdf
3. Kozak, L.V., Harashchenko, L.V., Kochmar, D.A. (2020). Tvorchist yak osnova innovatsiinoi diialnosti maibutnoho pedahoha. Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnyi shkolakh. № 69. S. 169-173. http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/69/part_2/35.pdf
4. Kosenko, O.P. (2017). Innovatsiyna kultura yak faktor formuvannia innovatsiyno-spriiatlyvoho seredovyshcha na pidpriemstvi. Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu «Kharkivskiy politekhnichnyi instytut» (ekonomichni nauky): zbirnyk naukovykh prats, 46 (1267), 43-48. <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/117fa173-57ca-4298-adab-bd50f4216ed8/content>
5. Kotko, O.K. (2015) Innovatsiyna kultura yak komponent natsionalnoi innovatsiinoi systemy. Visnyk Akademiyi mytnoi sluzhby Ukrainy, Ser.: Ekonomika, (2), 167-174. file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/vamsue_2015_2_21.pdf
6. Petrunko, O.V. (2024). Osvitni innovatsii v Ukraini: problemy vprovadzhennia ta mozhlyvosti optymizatsii. Vcheni zapysky Universytetu «KROK». № 1(73). S. 203-213. <https://core.ac.uk/download/pdf/33692079.pdf>
7. Toffler E. (2007). Nova paradyhma znannia, bahatstva y syly / Perekladach: Natalka Bordukova. Kharkiv : Akta. 688 s.
8. Guskey, T.R., & Yoon, K. S. (2009). What Works in Professional Development? *Phi Delta Kappan*, 90 (7), 495-500. <https://tguskey.com/wp-content/uploads/Professional-Learning-5-What-Works-in-Professional-Development.pdf>
9. Palamar, Svitlana, Nezhyva, Liudmyla (2020). Didactic Potential of New Generation ICT in Forming Information and Communication Competence of Upper Secondary School Pupils. *Proceedings of the 16th International Conference on ICT in Education, Research and Industrial Applications. Integration, Harmonization and Knowledge Transfer*. N 27 (2). P. 248-261. ISSN 1613-0073. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/32858/1/L_Nezhyva_S_Palamar_Konf.ICT.pdf

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 12.01.2025